

УДК 327.5:316.774-047.37

Іжнін І. І.*

ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ З ТОЧКИ ЗОРУ ЇХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ

У статті розглядаються концептуальні підходи до проблеми дослідження міжнародних конфліктів з точки зору їх інформаційної організації. Аналізується можливість і необхідність застосування структурно-інформаційного підходу в дослідженнях сучасних міжнародних конфліктів. Характеризується інформаційна структура явища міжнародного конфлікту. З'ясовуються переваги, що надає такий підхід в контексті можливостей вивчення глибинних першопричин виникнення міжнародних конфліктів.

Ключові слова: міжнародний конфлікт, інформаційна структура, структурно-інформаційний підхід.

The article deals with the conceptual approaches to the research of international conflict in the context of their information structure. The author analyzes the possibility and need for structure--information approach in the studies of modern international conflicts. The information structure of the phenomenon of international conflict is characterized. The article also describes the advantages given by this approach in the context of opportunities to reveal the root causes of international conflict.

Key words: international conflict, information structure, structure-information approach.

В статье рассматриваются концептуальные подходы к проблеме исследования международных конфликтов в контексте их информационной организации. Анализируется возможность и необходимость применения структурно-информационного подхода в исследованиях современных международных конфликтов. Характеризуется информационная структура явления международного конфликта. Описаны преимущества, которые открывает такой подход, в контексте возможностей изучения первопричин возникновения международных конфликтов.

Ключевые слова: международный конфликт, информационная структура, структурно-информационный подход.

Постановка проблеми. Завдання дослідження інформаційного базису міжнародних конфліктів продиктоване глобальною трансформацією сучасної системи міжнародних відносин, що супроводжується змінами у формах, методах та змісті взаємодій між учасниками міжнародних відносин. Сучасна система відносин у міжнародному середовищі чим далі, тим більше ускладнюється. Таке ускладнення обумовлене багатьма чинниками. Зокрема до них слід віднести наступні:

* кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби Львівського національного університету імені Івана Франка.

- збільшення кількості учасників, які безпосередньо впливають на міжнародну політику;
- збільшення типів таких учасників і поступового «розмивання» домінуючого статусу держави у міжнародних відносинах;
- збільшення можливостей, способів та засобів встановлення і підтримання міжнародних зв'язків;
- скорочення часу для реакції на події у міжнародному середовищі та необхідність діяти в режимі «реального часу»;
- розмивання межі між внутрішньою і зовнішньою політикою держави.
- зростання взаємозалежності між окремими країнами і регіонами у глобальному масштабі;
- переплетіння і взаємопроникнення економічної, політичної і соціально-культурної сфер життя суспільства.

Якщо узагальнити, то сучасний світ страждає від проблеми власного надшвидкого розвитку і динаміки змін, до яких ми вже не встигаємо пристосовуватись. Це стосується окремих людей, так і суспільств загалом. При цьому відбувається ускладнення структури відносин, системи зв'язків і ієрархій учасників міжнародних відносин. Сучасні міжнародні відносини сильно віддалились від «класичної» Вестфальської системи: сукупності номінально рівних держав – суб'єктів міжнародних відносин, повністю вільних у справі власного внутрішньодержавного управління і ранжируваних у зовнішньому середовищі відповідно до рівня їх могутності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема конфліктності у міжнародних відносинах не є новою. В той же час розвиток суспільних відносин та інформаційних технологій веде до нового осмислення цієї проблеми. Серед передових дослідників питання сучасних конфліктів та їх інформаційної складової слід відзначити Дж. Арквіллу та Д. Ронфельдта, С. Вілсона.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогоднішній день до кінця не є сформульованим і дослідженим поняття інформаційної структури міжнародного конфлікту, в зв'язку з чим воно потребує подальшої ретельної розробки і вивчення.

Формулювання цілей статті. В статті обґрунтовано можливість і необхідність застосування в дослідженні сучасних міжнародних конфліктів структурно-інформаційного підходу, виявлено характеристики інформаційної структури міжнародних конфліктів, виявляються перспективи вивчення першопричин конфліктів, виходячи з їх інформаційної структури.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система міжнародних відносин зовсім не позбавилась своєї конфліктогенності. Конфлікт і надалі визначає напрямки розвитку відносин між окремими учасниками міжнародних відносин. В цьому плані можна перенести тезу Г. Зіммеля про те, що індивід не може підтримувати єдність своєї особистості виключно через гармонізацію, навпроти, суперечність і конфлікт не лише передують досягненню цієї єдності, але визначають її у кожен момент існування [1, р. 15], на систему міжнародних відносин загалом. Конфлікт продовжує виступати конструюючим чинником у міжнародних відносинах і одночасно рушійною силою подальшого розвитку вже всієї людської цивілізації – в глобальному масштабі і як єдиного цілого. Ідеї Г. Зіммеля щодо ролі конфлікту у соціальній сфері були згодом розвинуті Л. Козером у праці «Функції соціального конфлікту» [2].

Л. Козер як соціолог визначив ту ключову роль, яку відіграє конфлікт у справі розвитку суспільства. Оскільки конфлікт визначає і наповнює змістом міжнародні відносини,

стимулює розвиток учасників міжнародних відносин і міжнародної системи загалом – конфлікт і надалі залишається однією з центральних проблем теорії і практики науки про міжнародні відносини як специфічної сфери суспільної діяльності.

На сьогоднішній день можна говорити про те, що має місце тенденція до більш «інформаційно» орієнтованого підходу до проблем дослідження міжнародних конфліктів та втілення в життя висновків теоретичних та прикладних досліджень сучасних міжнародних конфліктів. З одного боку, це проявляється в активній діяльності різноманітних науково-дослідних центрів та неурядових організацій, що здійснюють постійний моніторинг міжнародних конфліктів, та готують практичні рекомендації в інтересах урядів та міжнародних організацій (таких, як Відділення дослідження миру і конфліктів Уппсальського університету та Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру (Швеція), чи міжнародні неурядові організації Міжнародна кризова група (International Crisis Group), Проект Орало (Project Ploughshares, Канада), Європейський центр досліджень проблем безпеки Джорджа Маршалла та багато інших).

Етапним моментом в процесі систематичного і послідовного збору і систематизації інформації, що стосуються міжнародних конфліктів, можна вважати започаткування у 1964 р. проектів «Кореляції війни» (Correlates of War) під керівництвом Девіда Зінгера Мелвіна Смолла [3]. Метою проекту став збір емпіричної інформації, що дозволила б виявляти і співставляти об'єктивні характеристики окремих конфліктів, узагальнюючи і виявляючи чинники, що впливають на конфліктну поведінку у міжнародних відносинах. Можна сказати, що ці та інші споріднені проекти по збору емпіричної інформації про міжнародні конфлікти стали одним з поштовхів до з'ясування структури міжнародного конфлікту, виявити в них типові елементи, визначити взаємозв'язки між цими елементами і вже в подальшому інтерпретувати ці емпіричні дані.

З іншої сторони сьогодні має місце тенденція до трансформації поглядів на сам перебіг міжнародних конфліктів, що отримує своє вираження у формуванні нової доктрини використання інформації та інформаційних систем. Даний підхід розглядає інформацію як один з головних засобів ведення протистояння у сучасному світі. Інформація, інформаційні і телекомунікаційні системи перетворюються у нашому інформаційно залежному світі на ефективний важіль впливу як на системи прийняття рішень і життєво важливі сфери економічної і політичної діяльності, так і на масову свідомість і громадську думку. Сформувалась концепція так званих «інформаційних війн» – здійснення систематичної і цілеспрямованої інформаційної діяльності, орієнтованої на порушення нормального функціонування чутливих до інформаційного впливу сфер життєдіяльності суспільства.

В кінці 1990-х рр. – на початку 2000-х рр. в колах військових теоретиків і політиків відбувається трансформація поглядів на перебіг і ведення майбутніх конфліктів. Нові ідеї оформились у концепцію «мережно-центричної війни», що отримала вираз, зокрема, у програмних документах Міністерства оборони США, таких як «Мережно-центрична війна: створення вирішальної переваги» (2004 р.) [5]. Мережно-центрична війна стала своєрідною реалізацією концепції інформаційного суспільства у військовій сфері. Ключовим елементом тут є комп'ютеризація і запровадження високоефективних комунікативних систем для узгодження і об'єднання в реальному часі та в єдиному інформаційному просторі всіх компонентів, залучених у бойові дії. Як наслідок це має забезпечити підвищення ефективності, мобільності, живучості сил залучених у конфлікт [6, с. 23-24].

В наукових колах, в першу чергу в США, також ведеться робота над розробкою більш загальної концепції конфліктів інформаційної доби. Провідними дослідниками в цій сфері

є Дж. Арквілла та Д. Ронфельдт, які роблять наголос на тому, що зараз має місце чергова військово-технічна революція. Ця революція є інформаційно орієнтованою (зокрема в контексті орієнтування на мережно-центричні форми протиборства) і потребує приведення стратегій та тактики покладених в основу дій в умовах конфлікту, організаційного, матеріального забезпечення та інтелектуального забезпечення у відповідність реаліями, в яких володіння і оперування з інформацією є визначальними для успіху і перемоги [7, р. 439-440].

Фактично йдеться про створення нової культури і філософії дій в умовах конфлікту. Інформація, а точніше здатність до ефективного і швидкого її здобуття та обміну нею, стає базою для розробки і впровадження сучасної стратегії і тактики поведінки в умовах міжнародних конфліктів (і не лише у військовому, але й політичному і економічному вимірах також).

В цьому контексті вивчення інформаційної складової міжнародних конфліктів є одним з перспективних напрямків досліджень у сфері міжнародних інформаційних відносин. Перевагою (у порівнянні із «класичними» конфліктологічними дослідженнями) слід вважати методологічну зорієнтованість на інформацію як першооснову формування і функціонування системи міжнародних відносин, що дозволяє виявляти першопричини і глибинні чинники конфліктної поведінки учасників міжнародних відносин, а не зосереджуватись на проявах такої конфліктної поведінки.

При цьому важливим питанням стає якою структурою будуть володіти майбутні (чи скоріше вже сучасні) міжнародні конфлікти. Зазвичай структуру міжнародних конфліктів розглядають з точки зору конкретизації учасників конфлікту, їх інтересів, предмету та об'єкту конфлікту, конфліктних установок та проявів конфліктної поведінки. Проблема інформації в даному контексті залишається на другому плані. В той же час, для розуміння змісту і сутності конфлікту слід зосередитись на його інформаційній структурі – не в термінах інформаційних засобів та інструментів протиборства учасників міжнародного конфлікту, а як системи інформаційного обміну і взаємодії взаємозалежних елементів конфліктної ситуації. Тобто слід відійти від розуміння інформації як функції забезпечення позицій і дій сторін конфлікту і зробити акцент на дослідженні системи обігу інформації, яка обумовлює взаємодію учасників конфлікту між собою, а також з оточуючим міжнародним середовищем. Дж. Арквілла і Д. Ронфельдт говорять про необхідність зміни процесно-інформаційного підходу при аналізі проблем міжнародних конфліктів на структурно-інформаційний підхід. Структурною в даному контексті виступає інформація, яка існує і використовується не в сенсі передачі повідомлень, а та, яка «визначає конкретну структуру, надає форму і підтримує цілісність» певних соціальних інституцій [7, р. 443]. Тобто слід перейти від «обробки» інформації про оточуюче середовище і зовнішні характеристики міжнародного конфлікту до вивчення структурної інформації, що визначає сутність соціального феномену.

В рамках такого підходу слід усвідомити, що інформаційна структура є властивістю будь-якої системи, в тому числі і соціальної. Ця структура буде визначатись всією сукупністю елементів, що визначають зовнішні і внутрішні інформаційні взаємодії, які беруть участь у виробництві і споживанні соціальної інформації. Інформаційна структура буде проявлятися і виражатися у будь-яких комунікаційних та інформаційних діях суспільства. На думку російської дослідниці О. Круль, для відображення інформаційної структури необхідно виявити ті елементи соціальної системи, які спроможні її продемонструвати. Загальна модель дослідження інформаційної структури матиме наступний вигляд: соціальні об'єкти – елементи інформаційної структури, що беруть участь у зовнішніх і внутрішніх

інформаційних процесах (генерація, переробка, зберігання, видача соціальної інформації); соціальні об'єкти – елементи інформаційної структури, що участь в управлінні зовнішніми і внутрішніми інформаційними процесами соціальної системи; інформаційні цінності соціальної системи; інформаційні потреби соціальної системи; способи організації зовнішніх і внутрішніх інформаційних контактів (взаємодій) [8].

В такому контексті можна сформулювати і завдання по дослідженню інформаційної структури міжнародних конфліктів:

- вивчення учасників конфлікту як інформаційних систем, в основі функціонування яких лежить власне обмін інформацією (при цьому слід враховувати, що різнотипні учасники міжнародних відносин в різній ступені чутливі до змін в міжнародних інформаційних потоках і по-різному реалізують свої інтереси через інформаційні засоби);
- дослідження системи обміну інформацією між учасниками конфлікту;
- дослідження системи інформаційної взаємодії учасників конфлікту з міжнародним середовищем;
- вивчення формування та усвідомлення учасниками конфлікту своїх цілей, прагнень, можливостей та засобів реалізації інтересів і залежність цих процесів від наявної системи інформаційного обміну між учасниками конфлікту.
- дослідження систем отримання інформації учасниками конфлікту з оточуючого міжнародного середовища;
- вивчення проблем формування та реалізації ціннісних установок учасниками конфлікту (як ідейного забезпечення їх діяльності на міжнародній арені);
- вивчення проблеми адекватного сприйняття і співставлення учасниками конфлікту цілей та можливостей досягнення цих цілей;
- дослідження рівнів (внутрішньодержавний, регіональний, глобальний, інституційний, ін.), на яких здійснюється обмін інформацією, та типів інформації, що циркулює на цих рівнях.

Висновки. Такий структурно-інформаційний підхід дозволить виявляти структуру відносин між учасниками конфлікту на основі інформаційних обмінів і змінити явлення про міжнародний конфлікт як про стандартизовану модель «учасники – несумісність цілей/інтересів – предмет конфлікту – боротьба з метою нав'язування своєї волі супротивнику». Натомість відкриваються можливості уніфіковано досліджувати кожний конкретний конфлікт (унікальний за своїми особливостями) виявляючи в більш повній мірі комплекс зв'язків і залежностей, що призводять до конфліктної ситуації. Реалізація такого підходу може відкрити альтернативні механізми управління та врегулювання сучасних міжнародних конфліктів, що базуються на управлінні інформацією та інформаційними потоками; забезпечити можливість виявлення глибинних першооснов виникнення окремих конфліктів і підвищити ефективність превентивних заходів.

Список використаних джерел

1. Simmel G. Conflict. The Web of Group-Affiliation / Georg Simmel. – Glencoe, Illinois : The Free Press. –1955. – 195 p.
2. Coser L. A. The Functions of Social Conflict / Lewis A. Coser. – Florence, KY : Routledge. – 1998. – 188 p.
3. Singer J. D. Correlates of War Project: International and Civil War Data, 1816-1992 [Electronic resource] / J. David Singer, Melvin Small. – Ann Arbor, MI: Inter-university Consortium for Political and Social Research. – 1994. – Режим доступу: <http://www.esds.ac.uk/doc/3441%5Cmrdoc%5Cpdf%5C3441userguide.pdf>.

4. Singer J. D. *Correlates of War II. Testing Some Realpolitic Models* / J. David Singer. – NY: Free Press; London: Collier Macmillan Publishers. – 1980. – 328 p.
5. Wilson C. *Network Centric Warfare: Background and Oversight Issues for Congress*. Congressional Research Service. Report for Congress. (Washington D. C.: June 2, 2004) [Electronic resource] / Clay Wilson. – Режим доступу: <http://www.fas.org/man/crs/RL32411.pdf>.
6. Іжнін І. «Виродження» поколінь війн та міжнародна політика здобуття могутності державами / Ігор Іжнін. – Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2007. – Вип. 20. – С. 19-25.
7. Arquilla J. *Looking Ahead: Preparing for Information-Age Conflict* [Electronic resource] / John Arquilla, David Ronfeldt // *In Athena's Camp: Preparing for Conflict in the Information Age*. – RAND Corporation. – 1997. – Режим доступу: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/MR880/MR880.ch19.pdf.
8. Круль А. С. *Информационная структура социальных систем*. [Електронний ресурс] / Александра Круль. – Уфа. – 2010. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/informatsionnaya-struktura-sotsialnykh-sistem>.